

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ט / גליון שפו
ערש"ק פרשת ויצא ה'תשע"ג

חיוב בני נח בכיבוד אב

לימוד ממלחמת פרידריך מלך פרייסין

בגדר השכר דשמירת שבת

עניני שידוכין וההשתדלות שצ"ל בזה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שפו), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות ענייני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

שנת המאתיים להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין, הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב ישראל ארי' ליב רבינוביץ', הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

United States	ארץ הקודש
1469 President St.	ת.ד. 2033
#BSMT	כפר חב"ד 60840
Brooklyn, NY 11213	03-738-3734
718-534-8673	הפצה: 08-9262674
www.likras.org • Likras@likras.org	

תוכן העניינים

מקרא אני דורש.....ה

חיוב בני נח בכיבוד אב ואם

יקשה בהא שנענש יעקב על שלא כיבד אביו ואמו, דלכאורה אין כיבוד או"א בכלל שבע מצוות ב"נ, ויתרץ שגם ב"נ נתחייבו במצוה זו, לא כמצוה בפ"ע, כ"א כחלק ממצות "דינין", כי בזה נכללו דברים שהם לשובו של עולם, וגם כיבוד או"א בכלל זה

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 153 ואילך)

פנינים.....ט

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה.....י

"ומה היה אומר?":

כח יעקב אבינו להתגבר על הגלות בבית לבן

ט"ו שיר המעלות כנגד ט"ו שנים שחיו האבות ביחד / ההוראה מדרכי המלחמה דפרידריך מלך פרייסין / גם בצרה וצוקה ה"ז "שיר המעלות" / "לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ עמ' 124 ואילך)

פנינים.....טו

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות.....טז

בגדר השכר דשמירת שבת

ידייק במקור לשון הרמב"ם ששכר השומר את השבת כפי כחו הוא יתר על שכר עולם הבא / יפלפל בכמה סוגים שמצינו בשכר לשיטת הרמב"ם, ועפ"ז יסיק דכוונתו כאן לשכר שהוא מעין עולם הבא / עפ"ז יבאר יסוד בהא דהמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי כיון שקדושת שבת הוא דבר הנוגע לגוף קדושת ישראל

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל עמ' 125 ואילך)

תורת חיים.....כה

מכתבי קודש אודות עניני שידוכין וההשתדלות שצריכה להיות בזה

דרכי החסידות.....כז

שיחת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש נ"ע אודות עבודת מירוק וזיכוך החומר, שרק בהקדמת עבודה זאת אפשר לראות אלקות

בשורה טובה למבקשי ה'

בימים אלו יוצא לאור עולם הספר "דרכי החסידות"
פרקים בחיי חסידים הראשונים ובדרכי עבודת השי"ת

ג"ן נושאים בדרכי החסידות וחיי החסידים על סדר פרשיות השבוע

התבוננות • לימוד החסידות • תפילה, בטחון • תשובה • אמונה • אהבת ישראל • גמילות חסדים • מטרת ירידת הנשמה • אתכפייא • התוועדות חסידית • חיצוניות ופנימיות • רבי וחסיד • אנשים פשוטים • גודל אמירת תהלים • תורת החסידות • ביטול • מעלת הגוף • טיפוס חסידים ועוד עשרות נושאים עיקריים מעולם החסידות וחיי החסידים

ניתן להשיג בחנויות המובחרות
להזמנות: +1347-635-5149

חייב בני נח בכיבוד אב ואם

יקשה בהא שנענש יעקב על שלא כיבד אביו ואמו, דלכאורה אין כיבוד או"א בכלל שבע מצוות ב"נ, ויתרץ שגם ב"נ נתחייבו במצוה זו, לא כמצוה בפ"ע, כ"א כחלק ממצוות "דינין", כי בזה נכללו דברים שהם לישובו של עולם, וגם כיבוד או"א בכלל זה

בפרשתנו הובאו (לא, מא) דברי יעקב ללבן, שאמר לו: "זה לי עשרים שנה בביתך" וגו' – היינו, שיעקב עבד בבית לבן עשרים שנה.

ובפירוש לשון יעקב – "זה לי עשרים שנה בביתך" – מפרש רש"י (בפירושו לפ' וישב לו, לד), שיש בזה רמז להעונש שקיבל יעקב על שנים אלו שהי' בבית לבן, והוא בזה שיוסף פירש ממנו:

"כ"ב שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים . . כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כיבוד אב ואם: עשרים שנה שהי' בית לבן, ושתי שנים בדרך שובו מבית לבן; שנה וחצי בסוכות, וששה חדשים בבית א-ל. וזהו שאמר ללבן 'זה לי עשרים שנה בביתך' – לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן".

וצריך ביאור:

מזה שיעקב נענש על זה שלא קיים "כיבוד אב ואם", מובן שהי' מצווה במצוה זו (דאם לא כן, אין מקום לעונש); ולכאורה, כיון שבאותו זמן לא ניתנה התורה עדיין ודין האבות הי' כבני נח (וזה שקיימו התורה הי' רק בתורת חומרא שהחמירו על עצמם כו', וכמשנ"ת כמ"פ) – היכן מצינו שבני נח חייבים במצוות כיבוד אב?

ואדרבה: אמרו חז"ל (סנהדרין נו, ב), שבמרה – לאחר יציאת מצרים – נצטוו ישראל בעשר מצוות,

עשרות שנים – אומר הר"ר אייזיק – עוברות על מירוק הבשר, בזיעה של לימוד, בזיעה של תפלה, בדמעות של תיקון חצות, בהרבה עבודת הלב, בהרבה עבודת המוח, אבל סוף סוף, מי בשנה מוקדם יותר ומי בשנה מאוחר יותר, והקב"ה מרחם, מסירים את החלודה הגופנית המושרשת, ממרקים ומשפשפים את הבשר, ואז רואים אלקות.

על ידי ניגון ישנה "אתדבקות רוחא ברוחא"

כשסיים ר' אייזיק, פנה אל ר' פסח ואמר:

הזוכר אתה מה שהרבי [כ"ק אדמו"ר האמצעי] אמר לר' אלעזר חיים מזלאבין בל"ג בעומר תקע"ד, לאחר שאמר את המאמר "אתה הצבת גבולות ארץ", בהיותו בשדהו –

– "נגן ניגונו של אבא ונהי' יחד עם אבא".

ר' אלעזר חיים הי' אחד האברכים הלמדנים הגדולים בויטבסק שלמדו אצל הגאון ר' משה – אביו של הרה"ק הר"ר מענדל מהורודוק – והי' לו שם גדול אצל למדני ויטבסק.

כשבא רבנו הזקן לויטבסק בתור חתן – הגאון ר' משה כבר נסתלק אז – קירב ר' אלעזר חיים במיוחד את העילוי מליאזנא – כך קראו את רבנו הזקן באותה תקופה.

כשחזר הרבי ממזריטש נעשה ר' אלעזר חיים לאחד מתלמידיו, וכשנתמנה הרבי לנשיא, הי' ר' אלעזר חיים לאחד מחסידיו הראשונים והגדולים, ובכל שנה הי' בא מעירו זלאבין לבקר את הרבי.

בשנת תקע"ד הי' ר' אלעזר חיים יהודי זקן, אבל עדיין הי' שר בנעימות מיוחדת.

החסיד ר' אלעזר חיים הי' מספר לעתים קרובות, שהרבי אמר לו שעל ידי ניגון ישנה "אתדבקות רוחא ברוחא".

העבודה של מירוק הבשר היא רק ה"מוצב ארצה"

ושניהם – [ר' אייזיק ור' פסח] – מספר מורי הרשב"ץ – קמו מלוא קומתם ושרו את ניגונו של הרבי. פניהם היו לוהטות, עיניהם עצומות, ובנגינתם נשמע הדרת קודש, דבר שעשה עלינו, האברכים, רושם חזק.

כשסיימו לנגן, אומר ר' אייזיק: מה שהרבי אמר לאברהם מסמיליאן שכדי לראות אלקות צריכים למרק את הבשר – אינה אלא התחלה,

אימרתו זו של הרבי היא כפי שכתוב (זהר ח"א ח, א) "דא תרעא לאעלאה" – זה השער בו צריכים להיכנס.

העבודה של מירוק הבשר, היא אחת המדריגות שעל ידן עולים בסולם העבודה. זו רק ה"מוצב ארצה", אך על ידי עבודה אמיתית אפשר להגיע ל"וראשו מגיע השמימה".

(תרגום מלקוטי דבורים א-ב עמ' שלד ואילך)

"שבע שקבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם". שמזה מוכח אשר אין כיבוד אב ואם בכלל המצוות "שקבלו עליהן בני נח"!

ב. ולכאורה הי' אפשר ליישב, ובהקדים:

הנה לפני עשרים השנים שהי' יעקב בבית לבן, הי' עוסק בתורה ארבע עשרה שנים בבית עבר. וכדברי רש"י בתחילת הסדרה (כח, יא): "י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהי' עוסק בתורה" (וזהו דכתיב בפרשתנו "וישכב במקום ההוא" – "לשון מיעוט, באותו מקום שכב אבל י"ד שנים שהי' בבית עבר לא שכב בלילה כו").

אמנם על שנים אלו לא נענש יעקב, ולכן פרש יוסף ממנו רק עשרים ושתים שנה (ולא יותר). וכמו שפירש לנו רש"י בסוף פ' תולדות:

"...שאחר שקיבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים, אבל לא נענש עליהם – בזכות התורה. שהרי, לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה, דהיינו מי"ז עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כיבדו, והם כ' שנים בבית לבן ושתי שנים ששהה בדרך. . ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה".

והנה, דייק רש"י בלשונו וכתב שפרישת יוסף מאביו היא באופן של "מדה כנגד מדה"; ומעתה י"ל, שאין הכי נמי ויעקב לא הי' חייב בכיבוד אב, ולא הי' מקום להענישו על העדר קיום מצוה זו – אך זה שפירש יוסף ממנו אינו בתורת "עונש" (שמתאים דוקא על חטא), אלא בדרך תוצאה טבעית, סיבה ומסובב: להיות שחסרה אצל יעקב העבודה דכיבוד אב במשך עשרים ושתים שנה, לכן לא הי' אצלו גם המסובב ממנה.

[ואף שלכאורה אינו דומה, דהא יעקב לא כיבד את אביו ואמו כלל במשך כ"ב שנים אלו, ואילו במשך כ"ב השנים שפירש ממנו יוסף הי' חסר לו רק הכיבוד אב דיוסף ועדיין הי' לו כיבוד אב משאר י"א השבטים –

יש לומר, שכיון ויוסף נחשב עיקר "תולדות יעקב" (ראה בראשית רבה פפ"ד, ה. רש"י וישב לו, ב), הרי זה שיוסף לא כיבד אותו במשך כ"ב שנים אלו נחשב לו כאילו לא זכה לכיבוד אב כלל].

ולדרך זו הרווחנו ליישב קושיית המהרש"א, על מה שאמרו חז"ל בענין זה (מגילה טז, ב): "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהי' יעקב אבינו בבית עבר לא נענש" – והקשה המהרש"א (בחדא"ג לשם): היאך מוכח מכאן ש"גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם"? הרי גם אם היו שווים במעלתם, גם אז אין יעקב ראוי לעונש!

ועפהנ"ל יתורץ, דאם הי' תלמוד תורה שווה במעלתו לכיבוד אב ואם – הרי אמנם לא הי' יעקב ראוי לעונש על אותם שנים שעסק בתורה, אבל סוף סוף כיון שבפועל חסרה אצלו העבודה דכיבוד

מסירים את החלודה הגופנית ואז רואים אלקות

העבודה של מירוק הבשר, היא אחת המדריגות שעל ידן עולים בסולם העבודה. זו רק ה"מוצב ארצה", אך על ידי עבודה אמיתית אפשר להגיע ל"וראשו מגיע השמימה". כשסיימו לנגן, אומר ר' אייזיק: מה שהרבי אמר לאברהם מסמיליאן שכדי לראות אלקות צריכים למרק את הבשר – אינה אלא התחלה.

צריכים למרק ולשפשף את הבשר, שיראו אלקות

מורי הרשב"ץ מספר סיפור ארוך מהתוועדות חסידית בליובאוויטש בחנוכה תר"י. באותה התוועדות היו ראשי המדברים, החסידים המפורסמים ר' אייזיק מהומיל ור' פסח ממלסטובקה.

החסיד ר' פסח הסביר בהרחבה הענין של "ביטול היש", ובתוך דבריו הסביר איך הגוף מצד עצמו הוא מות ורע. וסיים שהגוף בלי נפש ונשמה הוא נבלה סרוחה.

החסיד ר' אייזיק אמר:

– נכון, הנך צודק, זוהי הנחיתות של הגוף שנתהווה על ידי הירידה של חטא עץ הדעת. ברם, גוף האדם כפי שהוא מצד עצם עצמותו – הוא דרגא נעלית מאד.

כשאברהם מסמיליאן (החסיד ר' אברהם בירך אביו של הרה"ח ר' נחמ"י מדוברובנה. ראה אודותיו ג"כ לקוטי דיבורים א-ב עמ' 262 ואילך) בא, אחרי הכנה של כמה חדשים, אל הרבי [כ"ק אדמו"ר הזקן] בליאזנא, נכנס ל"יחידות" אל הרבי, סיפר מה שסיפר ושאל מה ששאל. אמר לו הרבי:

– כתוב "ומבשרי אחזה אלקה" – צריכים למרק ולשפשף את הבשר, שיראו אלקות.

כבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לענין הנ"ל, אבל ידוע ג"כ מרז"ל שלפתיחת פתח כפתחו של אולם צריך עכ"פ לעשות נקב כחודו של מחט.

(אגרות קודש ח"ח אגרת ב'תקכג)

כשעושה האדם המוטל עליו מסייעים בידו מלמעלה ומוליכים אותו למחוז חפצו ולמטרתו הוא

...כן מה שהוא נבוכ: שבאיזה אופן אפשר לכווין את הקישור פנימי בין נשמת התלמיד והרב, ואיך יהי' בטוח שמצא את הנכון. ולדעתו אפשר שיבוא זה קשר פנימי דוקא לאחר שיהי' קשר חיצוני.

– הנה בנוגע להאחריות, הרי גדולה מזו רואים בכל יום ויום, והוא בעניני שידוכין שמבואר בזהר (חלק א' דף פ"ה ע"ב) אשר נשמת הבעל והאשה הן חצאי נשמה אחת, שבירידתה למטה נתלבשה לחצאין, זו בגוף הבעל וזו בגוף האשה, והרי מובן שהתאחדות שני חצאי נשמה אחת שבלא זה פלגא גופא הוא, אחריות עוד גדולה מאשר קירוב נשמה פרטית לנשמה הכללית שלה, ובכל זה נעשים שידוכים בכל יום,

וע"כ צ"ל אשר השי"ת הוא המנהיג את העולם ומשגיח בו בהשגחה פרטית, וכשעושה האדם כל המוטל עליו ע"פ תורה מסייעים בידו מלמעלה ומוליכים אותו למחוז חפצו ולמטרתו הוא. וה"ה בקשר שבין תלמיד לרב וחסיד לרבו.

(אגרות קודש ח"י אגרת ג'תקכד)

כל העושה בזה שכרו גדול ביותר

...נהניתי ממ"ש ששניהם משתדלים בעניני שידוכין של תלמידי הישיבה, ובפרט אלו הגלמודים וכו', ויה"ר שחפץ ד' בידם יצליח, ומובן גודל הענין ממ"ש ומה' אשה משכלת, ואמרז"ל, שעוד מששת ימי בראשית הקב"ה דוקא מזווג זיווגים, וכל העושה בזה שכרו גדול ביותר, וכמבואר בכמה מקומות.

(אגרות קודש ח"א אגרת ג'תקכו)

...במ"ש אודות... שי' שקשה מאד לזווג, בודאי אינו קשה יותר מקרי"ס והרי אמרו רז"ל זה בהנוגע לכל שידוך וביחד עם זה ציוו על הענין, וציווי התורה ה"ז גם נתינת כח, וכמדובר בכ"מ בדא"ח בלשון הציוויים שהם גם לשון הבטחה.

(אגרות קודש חט"ו אגרת ה'תקע)

אב בשנים אלו, הי' צריך להיות חסר אצלו בהכיבוד אב מיוסף כנגד זה, "מדה כנגד מדה";

ודוקא אם "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם" – אין קושיא זו'.

[ויש להוסיף, שבאותם שנים אמנם לא קיים יעקב "כיבוד אב" במובן של "אב" גשמי ("אביו שהביאו לעולם הזה" (בבא מציעא לג, א), אך הי' לו ענין של "כיבוד אב" כלפי "אביו" הרוחני, והיינו רבו עבר (ש"רבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (בבא מציעא שם)). ודו"ק].

ג. אמנם פירוש זה דוחק הוא, כי מלשון רש"י – וכן מלשון חז"ל (מגילה טז, ב, יז, א): "לא נענש"; "דלא מיענש" – משמע שזה שפירש יוסף מאביו הוא בגדר "עונש" ממש (ולא רק "מדה כנגד מדה"), והיינו שזה שיעקב החסיר בכיבוד אב נחשב לו ל"חטא".

וכן עולה מתוך דברי רש"י בסוף פרשת נח, שהטעם שכתבה תורה על מיתת נח עוד לפני הסיפור על הליכת אברהם לחרן, הוא כדי שלא יאמרו "לא קיים אברם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו". שמזה מוכח, שגם בני נח היו מצווים בכיבוד אב, שלכן הי' מקום שיהי' להם 'טענה' לאברהם על זה (דפשיטא שאין הכוונה שאומות העולם יבואו בטענה – למה לא קיים אברהם את מצוות התורה עד שלא ניתנה!...).

שוב הדרא קושיא לדוכתא: הרי מפורש שרק במרה נצטוו ישראל על כיבוד אב ואם; ואם כן, למה נחשב ליעקב (ואברהם) "חטא" בהעדר קיום מצוה זו?

ד. ויש לבאר, ובהקדים (בהבא לקמן – ראה גם משנ"ת במדור זה בש"פ וירא שנה זו, ע"פ המבואר בלקו"ש ח"ה עמ' 157 ואילך, עיי"ש):

אחת משבע מצוות בני נח היא מצות "דינין" (סנהדרין נו, א ואילך); ולשיטת הרמב"ן (בפירושו עה"ת – וישלח לד, יג) מצוה זו כוללת "דיני גניבה ואונאה ועושה ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן". והיינו, שבמצוה זו של "דינין" נכללים כל הענינים שבין אדם לחבירו, שענינם הוא החזקת "ישובו של עולם".

ומעתה י"ל בנדוד, שמה שמצינו שרק במרה נצטוו על כיבוד אב ואם – היינו על כיבוד אב ואם בתור מצוה פרטית ומיוחדת; אך גם לפני כן היו מחוייבים בכיבוד אב ואם, לא בתור מצוה פרטית אלא כחלק ופרט ב"ישובו של עולם".

(1) לכאורה הטעם בזה הוא כי שנים אלו שלמד תורה נחשבים כאילו קיים בהם גם כיבוד אב בפועל, מחמת הגדולה המיוחדת שבתלמוד תורה הכולל בתוכו גם ענין כיבוד אב (ע"ד "בכלל מאתיים מנה"). וראה מהרש"א שם שתירץ ש"גדול תלמוד תורה כו" הוא כמו "ותלמוד תורה כנגד כולם". הערת המו"ל.

דהנה, כיבוד אב הוא דבר המתחייב מצד ההגיון הפשוט. וכדברי הירושלמי (פאה פ"א ה"א. וראה גם ס' החינוך מצוה לג) שכיבוד אב הוא "דבר שהוא פריעת חוב" – להחזיר להורים טובה תחת כל הטובה והטירחה שהשקיעו בגידול בניהם; ואם בני נח חייבים בצדקה (לשיטת הר"ן ולעוד כמה, ראה מה שנתבאר בזה באריכות במדור זה בפ' וירא), על אחת כמה וכמה שיתחייבו לכבד את האב כפריעת חוב על כל עמלו, ודבר זה הוא פרט המתחייב מצד "ישוּבו של עולם".

והעולה מזה, שיעקב הי' מחויב בכיבוד אב ואם בחיוב גמור, ולא רק כחומרא בעלמא, ואתי שפיר שיש מקום להענישו על ביטול חיוב זה; וכן מובן מה שהי' מקום לטענה על אברהם מצד אומות העולם ש"לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו".

אך כיון שאז לא הי' כיבוד אב ואם נחשב למצוה פרטית ומיוחדת – לכן מדייק רש"י בענין זה, ואינו אומר (לגבי אברהם) "שלא קיים מצות כבוד אביו", וכן אינו אומר (לגבי יעקב) "שלא קיים יעקב מצות כיבוד אב ואם" – אלא רק "כבוד אביו" וכן "כיבוד אב ואם" (בלי להזכיר לשון "מצוה"), כי אז עדיין לא היתה כיבוד אב כמצוה בפני עצמה אלא נכללת ב"דינין". ודו"ק.

קשה לזווגם כקריעת ים סוף

קרי"ם בא לפועל ע"י חוזק הבטחון והאמונה, שבמילא מובן שבדרך כזה צ"ל ג"כ בענין הזיווגים

במענה על מכתבו מ... בו כותב שהגיע לעונת השידוכין ועדיין לא נמצאה הצעה מתאימה בשבילו ומצטער מזה.

הנה ידוע מרז"ל שקשה לזווגם כקריעת ים סוף, הרי ידוע שבקרי"ס בא לפועל ע"י חוזק הבטחון והאמונה בהשי"ת, שבמילא מובן שבדרך כזה צ"ל ג"כ בענין הזיווגים, וככל אשר יתחזק בבטחונו (ומובן אשר ביחד עם זה הרי צריך ג"כ לחפש באופן המתאים) הרי תוקדם ג"כ ההבאה בפועל.

ידוע מאמר הזהר הק' אסתכל באורייתא וברא עלמא, הן עולם כפשוטו והן כל פרטי חייו של האדם הנק' עולם קטן, ובמילא עליו להוסיף בלימוד הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות והשי"ת יצליחו.

(אגרות קודש ח"ח אגרת ב'תסה)

הזיווג צ"ל ע"י קפיצה לתוך הים בלי חשבונות יתירים, רק שידע שזהו רצון הקב"ה... בנוגע לענינו הפרטי, הנה כמדומה שכבר כתבתי לו מאז במרז"ל נחות דרגא ונסוב איתתא, וכנראה שעדיין לא הגיעו הדברים, וכהפירוש בלקו"ר פ' שמיני, הגיעו – אנגערייט [מלשון נגיעה].

וע"ד הצחות י"ל שכיון שאמרו ע"ז קשה זווגם כקרי"ס, הנה באיזה אופן נקרע הים דוקא ע"י קפיצת איש יהודי לתוך הים בלי חשבונות יתירים, ורק שידע שזהו רצון הקב"ה, ונטיית המטה ע"י משה רבנו.

וע"פ כל מה שנתבאר יש להוסיף ביאור במה שהביא הרמב"ם גם סיום הכתוב "כי פי ה' דבר", שלא הובא בש"ס. דבפשוטו י"ל שתיבות אלו ("כי פי ה' דבר") באו להורות שכיון שזוהי הבטחה מפורשת מאת ה' בדיבור, הרי בודאי תתקיים (כמ"ש ברד"ק ומצו"ד ישעי' עה"פ), וכמ"ש הרמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"י ה"ד) דכל דבר טובה שיגזור האל-אפילו על תנאי אינו חוזר. אבל עדיין צ"ב מדוע הודגש זה בשכר זה דווקא, דבר שלא מצינו בשאר עניני שכר.

וע"פ הנ"ל מובן. דבשאר עניני שכר ויעודים גשמיים שהקב"ה משפיע בעולם הזה, ה"ה דברים שבגדר עולם ומנהגו של עולם [ואפילו

כל התורה ומצוות, צ"ל דמ"ש בגמ' שעבור עונג שבת (דוקא) נותנין לו נחלה בלי מצרים, הכוונה בזה היא שנותנין לו שכר זה גם בעוה"ז. וראה לעיל הערה 15.

שלימות הטובות והמעלות שתהי' בעולם הזה לימות המשיח, הרי כתב הרמב"ם (ספ"ט מהל' תשובה. רפ"ב מהל' מלכים) שלא יבוטל דבר ממנהגו של עולם, אבל שכר שמירת שבת, להתענג על ה', שהוא שכר הצפון לעולם הבא, אינו דבר בסוג גדר העולם, כפי שהאריך הרמב"ם בהל' תשובה שם (כנ"ל סוס"ג) "אותה הטובה גדולה עד מאד . . עד אין חקר ואין לה ערך ודמיון . . אין כח באדם להשיגה על בורי' כו', ושכל הטובות שמתנבאים בהם הנביאים לישראל אינן אלא לדברים שבגוף שנהנין בהן ישראל כו' אבל טובת חיי העוה"ב אין לה ערך ודמיון ולא דמוה הנביאים כו'", ולכן מוסיף ומדגיש בזה "כי פי ה' דבר", דדבר זה, אף שלא השיגוהו "ולא דמוה הנביאים" כו', הנה ישנה בזה הבטחה מפורשת מאת ה' דהשומר שבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו יזכה לשכר זה.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מצות כבוד אב ואם אף שאינה משבע המצוות (ראה רש"י ס"פ תולדות. וישב לו, לד.). וא"כ גם חיובים שקבלו על עצמם בני נח מצ"ע, כיון שנתחייבו בהם מדינא, היו חמורים יותר ממצוות התורה שקבלו על עצמם רק כמה יחידים.

והנה מצינו שגם לפני מתן תורה קבלו על עצמם בני נוח ליהרהר שלא לרמות איש את רעהו, וכמו שמצינו שלבן טען ליעקב "ולמה רמייתי" (פרשתנו כט, כה), ונמצא שבאיסור רמי' נתחייבו כבר האבות מדינא.

ועפ"ז י"ל שמכיון שיעקב הבטיח לרחל שישאנה, ועד שמסר לה הסימנים וכו' (ראה רש"י פרשתנו כט, כה), הנה אם לא הי' נושא את רחל לאשה הי' עובר על איסור רמי' שקבלו על עצמם בני נח, ומכיון שלפני מתן תורה הי' איסור זה חמור יותר מאיסורי התורה, נדחתה הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" מפני איסור רמי'. וק"ל.

[ועיין בלקו"ש ח"ה שיחה א' לפ' ויגש, עמ' 228 ואילך, ביאור ע"ז דנשא יעקב את בלהה וולפה אף שגם הן היו אחיות].

(יעיין בלקו"ש ח"ה עמ' 141 ואילך)

איפה הי' יצחק כשקיפל הקב"ה את א"י

הארץ אשר אתה שוכב עלי'

קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו כד' אמות (כה, יג. רש"י)

במענה על שאלתך: באם קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחת יעקב, איפה הי' אז יצחק?

התשובה פשוטה, הרי כתוב לפני זה "ויחלוס", שכל זה הי' בחלוס, ונמצא שגם זה שקיפל הקב"ה כל ארץ ישראל לא התרחש בפועל ממש (וראה ג"כ חזקוני כאן "כ"ז הראה לו הקב"ה בחלוס כגון ענינו של סולם").

(ע"פ מכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע לילד

— אג"ק חי"ד ה'שיא)

איך נשא יעקב ב' אחיות?

ידועה הקושיא, הרי קיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה, וא"כ איך הי' מותר ליעקב לישא ב' אחיות, דלכאור' עבר בזה על הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח). ובספרים תירצו בכמה אופנים.

וי"ל בזה ע"ד הפשט, דהנה זה פשוט שלפני מתן תורה היו האבות צריכים לקיים את שבע המצוות שנתחייבו בהן בני נח, אף אם עי"ז יעברו על א' ממצוות התורה. דהרי בשבע המצוות היו מחוייבים כבר מדינא, ומצוות התורה קבלו על עצמם רק כהידור וחומרא, ומעיקר הדין היו פטורים מהם.

ויתירה מזו: גם הדינים והסייגים שקבלו על עצמם בני נח מצ"ע, היו מחוייבים בהם מדינא, וכמו שמצינו שנענש יעקב על שלא קיים

ומה היה אומר?:

כח יעקב אבינו להתגבר על הגלות בבית לבן

ט"ו שיר המעלות כנגד ט"ו שנים שחיו האבות ביחד / ההוראה מדרכי המלחמה דפרידריך מלך פרייסין / גם בצרה וצוקה ה"ז "שיר המעלות" / "לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל"

איתא במדרש¹: "וישכב במקום ההוא. רבי יהודה ור' נחמיה: ר' יהודה אמר: כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב; ור' נחמיה אמר: כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב. ומה היה אומר? ר' יהושע בן לוי אמר: ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים, מאי טעמיה? "שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל² – ישראל סבא", ר' שמואל בר נחמן אמר: כל ספר תהלים היה אומר, מה טעם? "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל³ – ישראל סבא".

משמעות שאלת המדרש "ומה היה אומר" היא (לא במה היה מתעסק בבית לבן, דהא מפורש בקרא⁴ "בכל כוחי עבדתי גו' ותדד גו' ביום גו' בלילה ותדד שנתי מעיני" – אלא) מה היה עסק התפילה והלימוד של יעקב אבינו ע"ה שסייע בידו לעבור את הקשיים בבית לבן?

בשעה שהי' יעקב אבינו בבית לבן, הי' הוא במצב של גלות, רחוק מבית יצחק אביו, וההתעסקות שלו הייתה צריכה להיות עם צאנו של לבן. ועד ששהייה זו בבית לבן פעלה גם בו ירידה

(1) ב"ר פס"ח, יא. וראה גם ב"ר פע"ד, יא.

(2) תהלים קכד, א.

(3) שם כב, ד.

(4) פרשתנו לא, ו. ועד שלמדין הלכה למעשה מיעקב שפועל "חייב לעבוד בכל כוחו" (רמב"ם סוף הל' שכירות. תוס' חו"מ סו"ס ש"ז. שו"ע אדה"מ חו"מ הל' שאלה ושכירות ס"כ).

לקראת שבת

כג

הוא גם בצד החיוב, ששמירת שבת אינה כדבר נוסף על גדר ישראל שבו, אלא ששייכת לעצם קדושת ישראל²². והיינו מה שהשכר דשמירת שבת בעוה"ז הוא מעין השכר דעולם הבא (כנ"ל) – כי כבר ביאר הרמב"ם בהל' תשובה דגדר שכר עולם הבא הוא גמר ושלמות הקשר ודביקות ישראל בבורא, וכמו שביאר שם (פ"ח ה"ז ופ"ט ה"ב) שלכן "כמה דוד והתאווה לחיי העולם הבא" וכן נתאוו לזה "כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם כו"²³ – וע"י שמירת שבת מקבל שכר זה, היינו שמוסיף תוקף בעצם קדושת ישראל שבו²⁴ (דביקות בבורא מעין שלימות הדביקות דעוה"ב)²⁵.

(22) ראה מכילתא (ומדרש לקח טוב ומדרש הגדול) תשא לא, יד: "כי קדוש היא לכם מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל כו".

(23) ואף ש"אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה כו' כדי שאקבל כל הברכות כו' או כדי שאזכה לחיי העולם הבא כו' אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה" (רמב"ם שם רפ"י) – כבר נתבאר במ"א, שזה שנתאוו החכמים והנביאים הוא לא לעוה"ב בתוך שכר אלא בתוך גמר דביקות בבורא (ראה בארוכה לקו"ש חלק לג ע' 87 ואילך).

(24) ועפ"ז יומתק ל' הכתוב "נחלת יעקב אביך", כי גמר קדושת ישראל אצל האבות באופן של נחלה, שקדושת ישראל נמשכת לבניהם אחריהם עד עולם, הוא ביעקב (דלכן יעקב מטתו שלימה – ויק"ר פל"ו, ה. רש"י ויחי מז, לא. ובכ"מ).

(25) ע"פ הנ"ל יש לומר עוד (באו"א), שלפי הרמב"ם זהו פירוש דברי הגמ' "נותנין לו נחלה בלי מצרים", כי שכר זה ד"תתענג על ה'" שהאדם זוכה בעוה"ז, אינו במצרים וגבול כעניני ותענוגי עוה"ז אלא בלי מיצרים וגבול (ראה בארוכה חדא"ג מהרש"א שבת שם. ובעוד מפרשי הע"י שם), שהוא תענוג על ה' [ומ"ש בגמ' "לא כאברהם כו' ולא כיצחק כו' אלא כיעקב" כו', י"ל שהרמב"ם מפרש שאין הכוונה לשכר גשמי או אפילו ירושת הארץ, אלא כדוגמא שנחלת יעקב היא נחלה בלי מצרים (שלא כנחלת אברהם ויצחק), אבל ענין השכר הוא שכר ותענוג של עוה"ב (וראה חדא"ג שם)], וכיון שעוה"ב הוא השכר האמיתי עבור קיום

בפרהסיא הוא כעובד ע"ז וכגוי לכל דבר, היינו בעונשו, אבל במהותו אין מחלל שבת שווה לעובד ע"ז, ולכן כתב הרמב"ם "ושניהם כגויים לכל דבריהם", שגדר אחד לשניהם.

ובמהשך לזה כותב הרמב"ם, דכשם שהוא בהשלילה, שהמחלל שבת הרי הוא כגוי²¹, כן

(21) וי"ל שזהו ההמשך "לפיכך משבח הנביא ואומר אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו וגו'", דלכאורה אינו מובן מהו ההמשך כאן, ומהו "לפיכך"? והרי מצינו בכ"מ שהנביאים משבחים עושי מצות? אלא שיש בפסוק זה הדגשה מיוחדת על מעלת האדם עצמו, שבתחילה כותב "אשרי אנוש גו' וכן אדם גו'" ורק אח"כ מבאר הכתוב מהות המצוה, שרק בשבילה משבחו "יעשה זאת" ("שומר שבת גו'") – שלא ככרוב המקומות (א) שמפרש השבח על המעשה בלבד, (ב) בלי ההדגשה (כפסוק הנ"ל) שהוא רק בשביל זאת (כמו אשרי כל חוכי לו (ישעי' ל, יח), אשרי האיש אשר לא הלך (תהלים בתחלתו), אשרי כל חוסי בו (שם ב, יב), וכיו"ב) – כי המעשה דשמירת שבת נוגע בעצם האדם.

ויתירה מזו: מזה שמדגיש בכתוב "אשרי אנוש... ובן אדם", מוכח שאין המדובר באיש המעלה מצ"ע (כי שם "אנוש" מורה על חלישות ופחיתות בדרגת האדם*), וכן "בן אדם" המדגיש שכל מעלתו הוא רק בזה שהוא בן אדם הראשון**), ומזה שמשבח איש כזה שאין בו מעלה ושלמות רק מצד זה ש"שומר שבת מחללו וגו'", מובן, ששמירת שבת אינה רק הוספה במעלות ותוארים פרטיים של איש ישראל, אלא נוגעת לעצם מציאותו בתור אדם מיישראל. ועצ"ע.

(*) כמובא בכ"מ הרא"י לזה מהכתוב (ירמ' יז, ט) "עקוב הלב מכל ואנוש הוא". וראה גם ישעי' כד, ו. נא, ז. תהלים קמד, ג (ובכ"מ) ובמפרשים שם.

(**) וגם שם "אנוש" י"א שנקרא כן ע"ש אנוש בן בנו של אדה"ר. וראה שבת (ק"ח, ב) "כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז [כדור] אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו כו'". אבל דוחק לומר שלזה מרמז הרמב"ם כאן, וע"פ מ"ש בריש הל' ע"ז דטעות ע"ז הותחלה מדור אנוש (וכמבואר בארוכה בחדא"ג ומפרשי הע"י שבת שם. לבוש וני"כ שו"ע או"ח שם), וע"י שמירת שבת יבוא לאמונת ההשגחה ויחזור מטעותו. וראה ט"ז או"ח שם (בריש הסימן). אהבת איתן לע"י שם. ועוד.

כב לְקראת שבת

אינו חייב לעשות יותר מדי¹⁶⁾, כי למאי נפקא מינה **כאן** הגבלה זו. ולהכי מסתבר שכוונת הרמב"ם היא להיפך, שמכניס בזה כל חיי נפשו¹⁷.

ומעתה יש לבאר מניין לו להרמב"ם הדבר, כי הטעם שמצות שבת מיוחדת מכל מצות התורה בזה ששכרה (האמיתי) הוא (גם) בעוה"ז, הוא מפני שעצם השבת (וקדושת שבת) הוי מעין עולם הבא, וכמבואר בברכות (נז, א) דשבת היא מעין עוה"ב¹⁸. והיינו, ששכר זה הוא בגדר תוצאה טבעית, שכאשר האדם מתאחד עם השבת, זוכה בדרך **ממילא** ל"מעין עולם הבא" **בעולם הזה**. ולכן דייק הרמב"ם, ששכרו בעוה"ז תלוי בזה שהאדם "שומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו", שבזה מודגש שיש אצל האדם שלימות קדושת שבת, הן מצד החפצא דשבת, שיש אצלו כל פרטי קיום מצות השבת, "שומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה", והן מצד הגברא – שמכניס בזה כל חיי נפשו ("כפי כחו"), שאז השבת והאדם מתאחדים ביחוד גמור (וממילא זוכה הוא ל"מעין עולם הבא").

- ↑ וראה רמב"ם שם פ"ל ה"ז וה"י.

אבל בב"י או"ח שם (סרמ"ב), שלפי הטור אע"פ שהשעה דחוקה לו יכין צרכי שבת יותר מכדי יכולתו. וראה ב"ח שם. קו"א לשו"ע הרב שם סק"ג. ואכ"מ.

17 וע"ד משנ"ת במ"א (הדרן על הרמב"ם – לקו"ש חכ"ז ע' 241) בפירוש דברי הרמב"ם סוף הל' מלכים "כפי כח האדם".

18 ראה מכילתא (ומדרש הגדול) תשא (לא, יג) "כי אני ה' מקדשכם לעולם הבא כגון קדושת שבת בעולם הזה נמציינו למדין שהוא מעין קדושת העולם הבא כו". וראה ר"ה לא, א. מדרש לקח טוב תשא שם. אוה"ח שם. ועוד.

ה **עפ"ז ימתיק עוד דקדוקים ברמב"ם כאן ויבאר גדר הא דמחלל שבת הוי כגוי** ושוב יש לבאר גם המשך הענינים בהלכה זו ברמב"ם.

דתחילת ההלכה היא "שבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז ושניהם כגויים¹⁹ לכל דבריהם לפיכך משבח הנביא ואומר (ישעי' נז, ב) אשרי אנוש כו", וע"ז מסיים ו"כל השומר את השבת כהלכתה כו' כי פי ה' דבר".

ולפי דרכנו י"ל דבהלכה זו משמיענו הרמב"ם עיקר גדול בגדר מצות שבת, והוא, שהשבת אינה כשאר מצות התורה שקיומן הוי רק **תוספת** קדושה, נוסף לקדושת ישראל שבו, ובמילא בהעדר קיומם הרי הוא ("רשעי ישראל" –) עדיין בכלל ישראל, לא כן הוא, אלא דהוי כמו ע"ז, שנוגע לגוף קדושת ישראל²⁰, ולכן המחלל שבת הוא כעובד עבודה זרה, "ושניהם **כגויים לכל דבריהם**". ומעתה יומתק לשון הרמב"ם **"ושניהם כגויים לכל דבריהם"**, דלכאורה אין כאן מקום ההלכה שעובד ע"ז הוי כגוי כ"א רק דמחלל שבת בפרהסיא הוי כגוי, והול"ל "הרי הוא כעובד ע"ז וכגוי לכל דבר". ולפי דברינו י"ל דאז הי' מקום לפרש דזה שמחלל שבת

^[19] כ"ה במהדורת פרענקל, ע"פ דפוסים הראשונים כו'. ולפנינו "כעובדי כוכבים ומזלות", והוא שינוי הצענזור, כבכ"מ.

^[20] ראה גם זח"ב רה, ריש ע"ב.

לְקראת שבת

ממדרגתו⁶ – "אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות"⁶, דהיינו שהייתה אצלו רמאות בדוגמת הרמאות דלבן.

ועל זה שואל המדרש: מהיכן לקח יעקב אע"ה נתינת כח וחיזוק בגלותו. דזה ודאי שהיה זה ע"י ענין הקשור ב"דיבור", דהרי אמרו"ל⁷ "אין יעקב שולט אלא בקולו", דהדרך בו ביטל יעקב את מנגדיו, "הידים ידי עשו", היה ע"י ה"קול קול יעקב" – תורה ותפלה, והשאלה היא רק "מה היה אומר", והיינו, באיזה חלק בתורה או תפלה התעסק יעקב כדי לחזק את עצמו בניסיונותיו בביתו של לבן.

ובזה מביא המדרש ב' דעות, אם היה אומר "ט"ו שיר המעלות שבספר תהילים" או "כל ספר תהילים היה אומר" – דמזמורי התהילים (ט"ו המזמורים או הספר כולו) הם היו הנתינת כח והחיזוק בגלותו של ישראל סבא.

עתה יש להבין מדוע התעסק יעקב בהיותו בביתו של לבן באמירת דברים אלו דווקא. ובאמת המאן דאמר ד"כל ספר תהילים היה אומר" מובן הוא, כי בהיותו בבית לבן, לא הי' באפשרותו ללמוד תורה באותו האופן שלמד בזמן שהיה "טמון בבית עבר", וע"כ אמר תהילים שבאמירתן נוטלים שכר כנגעים ואהלות⁸; אמנם יש להבין מהי השייכות המיוחדת בין "ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים" למצבו של יעקב בבית לבן.

החיד"א בפירושו לתהילים מביא⁹: "ט"ו שיר המעלות אמר דוד המלך ע"ה כנגד ט"ז שנים שחיו **האבות ביחד**...¹⁰". [אברהם אבינו חי "מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים"¹¹, יצחק נולד כשאברהם היה "בן מאת שנה"¹² ויעקב נולד כשיצחק היה "בן ששים שנה"¹³ – והחשבון עולה ט"ז שנים ביחד].

ועפ"ז י"ל שיעקב אמר "ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים" כדי לעורר (גם) זכות אבות. זאת אומרת, שבנוסף לזכויות והכוחות שלו, יתעוררו ויגינו עליו גם כוחותיהם וזכויותיהם של אברהם ויצחק – ודווקא בכח הזכויות של אברהם ויצחק, היה יכול לעבור את הקשיים והניסיונות דבית

^[5] ע"ד מ"ש באאע"ה (לך יב, יא) "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה וגו'" (ראה תורת הבעש"ט בזה – הובא במאור עיניים ס"פ שמות).

^[6] פרש"י עה"ת, פרשתנו כט, יב.

^[7] ב"ר פס"ה, כ.

^[8] שוח"ט א. יל"ש תהלים רמז תריג.

^[9] "יוסף תהלות" מזמור קכ.

^[10] וראה המשך דבריו שם: "וכנגד ט"ו תיבות שבפ' ויפגע במקום ויקח מאבני המקום שמהאבן ההיא נעשו שיתין והיא אבן השתיה, וכנגד ט"ו תיבות בברכת כהנים, וט"ו תיבות בפ' וזכרתי את בריתי יעקב".

^[11] חיי שרה כה, ז.

^[12] וירא כא, ה.

^[13] תולדות כה, כו.

לבן. וכמו שאמר "לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי גו"¹⁴.

לבאר זה בדרך פנימיות העניינים, ועי"ז יבוא גם בעבודת השם דכאו"א מישראל – ד"מעשה אבות סימן לבנים", יש להקדים מאמר מכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק ששמע מפ"ק דזקנו רבינו הגדול בעל התניא קודם הסתלקותו, ששמע מפי הקדוש רבי אברהם המלאך בן מורנו המגיד ממעזריטש, בענין ההוראה בעבודת ה' שלמדים ממערך המלחמה¹⁵:

עוד נלע"ד לפרש ע"פ ונאספו שמה כל העדרים. עפ"י הקדמה שמעתי מפה ק' כאזמו"ר נ"ע בפיענא כמדומ' לי ביום ועש"ק שלפני הסתלקותו שאמר לי בשם הרב הקדוש ר' אברהם בהמגיד נ"ע ממעזריטש – וזה מאמרו – החסידות שהוציא הרב הק' ר' אברהם נ"ע מן המלחמה שהי' אז בימיו הנק' זיבען יאריקע קריג¹⁶ בין פרידריך מלך פרייסין ושאר מלכים – כי סדר מערכות המלחמה תמיד. שמחלקים כל א' החיל שלו לג' חלקים חלק א' באמצע ונק' דופן האמצעי ושתי ידות מימין ומשמאל וכן מסדר גם הצד שכנגדו לג' חלקים כאלו ונלחמים אלו מול אלו. והצלחת פרידריך אז ע"י שנתחכם שיסדר כל ג' מחנות שלו נגד מחנה וחלק א' של השונא וזהו הנק' אטאקירען¹⁷ כיון שכל ג' מחנות שלו מסבבים מחנה א' של השונא דעי"ז מתגבר בודאי עלי' ואח"כ יעשה כן למחנה ב' של השונא וכן לג' עד כלותם – והענין הוציא מזה הרב הק' ר"א ז"ל בעבודת ה' שהיא מלחמת היצר דולע"ז עשה האלוקי' וכמו שיש מדות בקדושה אהוי"ר ורחמנות או התפארות כו' כן יש לעומת זה אהבה בסט"א תאוות רעים וכן ביראה כו'. והנה כדי לאכפא ולא הפכא לסט"א לכאורה האופן פשוט דמיני' וביה לישדי בי' נרגא ע"י אהבה דקדושה שיעורר לה' יפיל ויכניע האהבות זרות וכן ע"י יראה הקדושה יפיל יראות רעות כו' והוא כמשל המלחמ' שנלחם כל חלק עם שכנגדו כו' אך באמת אין זה מספיק כ"כ לנצח המלחמה כי הקליפה מתגברת ג"כ לעתים כמ"ש ולאום מלאום יאמץ. אלא שיעירו כל ג' מדות דקדושה לעומת מדה א' דקליפה ועי"ז בודאי יפילו וינצחו אותה וזהו כמשל האטאקירען כו' וכמ"כ אח"כ יעירו ג' מדות דקדושה הנ"ל נגד מדה השנית דקליפה כו' עד כלותם, ונלע"ד לפרש שזהו פי' הפסוק ונאספו כל העדרים שהם אהוי"ר ורחמ' דקדושה אז דייקא וגללו את האבן שע"פ הבאר וכמשנ"ת למעלה:

דישנם ב' מיני מלחמות: האופן הרגיל הוא שמעמידים ג' קבוצות של אנשי-חיל א' לנגד השני, וכל קבוצה נלחמת עם שכנגדה. ובעבודת ה' ג' הקבוצות ד"ימין שמאל ואמצע" הם ג' המידות דאהבה, יראה ורחמנות (או התפארות)¹⁸ דישנם בקדושה וכנגדם בקליפה. ודרך המלחמה עם היצר

דרשת רז"ל הנ"ל.

דהנה, במס' שבת בא המאמר "כל המענג את השבת" בהמשך הסוגיא העוסקת (לא במעלות כללות הענין דשמירת שבת, אלא) במעלות דענינים פרטיים דשבת: "כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול כו'", "כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו", "כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כו' מוחלין לו", ועוד כיו"ב – ולהכי שפיר הובאה שם דרשה דידן המבארת שכר מסויים ("נחלה בלי מצרים"), על פרט מסויים בשבת ("המענג את השבת");

אבל הרמב"ם הביא כתוב זה בסיום וחותרם כל הלכות שבת, כי כוונתו לענין כללי במצות שבת. ולכן נקט הרמב"ם במעשה הגברא (שעבורו מקבלים השכר) "כל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כו'" (ולא רק "המענג את השבת"), כיון שכוונתו לתוכן הכללי דשמירת שבת, לכל פרטי'. וכן סתם וכתב "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" (ולא נקט השכר ד"נותנין לו נחלה בלי מצרים") – כי כוונתו כאן (לא לשכר פרטי, אלא) להחידוש הכללי בשכר מצות שבת, לגבי שכר שאר כל המצות כולן, שעל ידי שמירת שבת מקבל האדם שכר בעוה"ז מעין השכר דעוה"ב.

ויש לומר, דלהכי דייק הרמב"ם "וכל השומר את השבת כו' ומכבדה ומענגה כפי כחו" – דלכאורה לא אשכחן מרומז פרט זה בכתוב. ובהקדים דדוחק לומר שכוונת הרמב"ם ב"כפי כחו" היא להגביל החיוב, שאינו חייב יותר מדי (וע"ד לשון הסמ"ג (מ"ע ל) "ומענגה לפי כחו אבל

אודות שכר עולם הבא (שם פ"ח ה"ו-ז) שהוא טובה רוחנית שאינה ממושגי עולם הזה, "שמא תקל בעיניך טובה זו ותדמה שאין שכר המצות והיות האדם שלם בדרכי האמת אלא להיותו אוכל ושותה מאכלות טובות ובוועל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו כמו שמדמין אלו הערביים הטפשים האוילים השטופים בזמה, אבל החכמים ובעלי דעה ידעו שכל הדברים האלו דברי הבאי והבל הם ואין בהם תועלת, ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף וגוי' וכל הדברים האלו צרכי הגוף הם . . אבל אותה הטובה גדולה עד מאד ואין לה ערך בטובות העולם הזה כו'". ומעתה הנה גם היעודים הגשמיים שנקט הרמב"ם בפ"ט שם, "שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה (את התורה) כגון חולי ומלחמה ורעב וכיצא בהן וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש וריבוי כסף וזהב" – הרי הם עדיין בגדר טובת עולם הזה אלא שהם באופן שלם וראוי לתועלת; משא"כ תוכן השכר ד"הרכבתך על במותי ארץ" היינו למעלה גם מהשלימות דעוה"ז ("ארץ"), והוא התענוג ד"והתענג על ה'", הנאה מזיו השכינה שהוא למעלה מגדרי ארץ ותענוגי עוה"ז, כנ"ל מדברי הרמב"ם.

ד

עפ"ז יתרץ החילוק בין הרמב"ם והש"ס,

ויבאר דטעם דבריו הוא מהא דאשכחן

דשבת הוי מעין עולם הבא

וע"פ הנ"ל יבואר היטב הטעם שפירש כאן הרמב"ם את הכתוב לפי פשוטו, ולא הביא

14) פרשתנו לא, מב. ולהעיר, שהפסוק שממנו למדו במדרש שהי' אומר "ט"ו שיר המעלות" הוא "לולי ה' שהי' לנו יאמר נא ישראל" שהוא ע"ד הפסוק "לולי גו' אלקי אברהם גו'". (ראה רש"י לב"ר פס"ח שם).

15) צילום כתי"ק הצ"צ נדפס בקובץ 'התמים' חוברת ג' (ווארשא חדש ניסן – תרצ"ו) עמ' ז' (בספרים המקובצים מקובצי 'התמים' הוא בח"א עמ' כז). פיענוח הכתי"ק נעשה ע"י חברי המערכת ועל אחריותם.

16) מלחמת שבע השנים.

17) התקפה.

18) דבתורת הסוד נודע דהמידות נחלקות לג' קוים: חסד (אהבה) – ימין; גבורה (יראה) – שמאל; תפארת (רחמים) – אמצע. ואכמ"ל.

לְקִרְאת שַׁבַּת

ג

ע"פ דברי הרמב"ם בהל' תשובה יבאר
דמצוות שבת נתייחדה משאר מצוות במה
ששכרה גם בעולם הזה הוא בגדר שכר
עולם הבא

ולהכי נראה לבאר באופן אחר בדיוק לשון הרמב"ם "שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא", דבזה בא להשמיענו, שיש חידוש עיקרי בשכרה של מצות שבת שלא מצינו דוגמתו בשכרן של כל מצוות התורה.

דהנה בענין שכר מצוות ביאר הרמב"ם בארוכה בפ"ט מהלכות תשובה, שיש שני סוגי שכר: (א) "סוף מתן שכרן של מצות" הוא "חיי העולם הבא", שרק חיים אלה ראויים הם להיות תכלית השכר על קיום התורה ומצוות, כמו שהאריך הרמב"ם בפ"ח שם. (ב) יעודים **גשמיים**, שאין הם סוף מתן שכרן של מצוות, וכל ענינם הוא רק כדי לאפשר לאדם לקיים את המצוות כדבעי (כלי בלבולים), "שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא".

ומעתה י"ל שבוזה מחולקת מצות שבת משאר כל המצוות, ד"מפורש בקבלה **שכרו** בעולם הזה **יתר על השכר הצפון לעולם הבא**", רוצה לומר, שהשכר דמצות שבת בעוה"ז אינו כמו היעודים הגשמיים שאינם אלא הסרת המניעה כדי לאפשר את קיום המצות וכו' כדבעי [ואף לא בגדר אכילת פירות בעוה"ז (כהמצות שבין אדם לחבירו) דמתני' ריש פאה], אלא **השכר בעוה"ז** הוא **באותו האופן והגדר** **דהשכר הצפון לעולם הבא**, והיינו שכר ממש¹³.

וזהו מה שכתב הרמב"ם "כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא שנאמר אז תתענג על ה' גו'", דבהאי קרא הודגש לנו שהשכר על שמירת שבת **בעולם הזה** אינו שכר הדומה ליעודים גשמיים שמצינו בכל התורה כולה¹⁴ אלא הוא שכר שגדרו הוא מעין **עולם הבא**, וכמפורש "אז **תתענג על ה'**", שזהו בדוגמתומעין שכר דעוה"ב,כמבואר בש"ס (ברכות יז, א) שאז "**נהנין מזיו השכינה**", וכמ"ש הרמב"ם ריש פ"ח שם אודות "הטובה הצפונה לצדיקים . חיי העולם הבא" שהיא מה ש"צדיקים יושבים כו' ונהנין מזיו השכינה", וכמבואר שם בארוכה¹⁵.

ובאמת גם בהמשך הכתוב "והרכבתיך על במותי ארץ" מבואר ומודגש שאין הכוונה כאן ליעודים גשמיים. כי הנה כבר האריך הרמב"ם

הליקוטים פ' תצא, הובא בנחל קדומים תצא כד, טו) ש"ביימו תתן שכרו" ר"ת שבת, כי זהו החידוש בשבת ושייך לעצם גדר שבת, כדלקמן בפנים (סעיף ד).

14) וי"ל שלכן דייק הרמב"ם וכתב "כבר מפורש בקבלה שכרו", כי ה"שכר" ש"כתוב בכל התורה כולה" (היינו בחמשה חומשי תורה) כבר ביאר בהל' תשובה שאי"ז בתור שכר, אלא להסיר המניעות וכו' – משא"כ השכר המבואר ב"קבלה", שבו אפשר לפרש שהכוונה לשכר מצוות ממש.

15) ע"פ המבואר במ"א (לקו"ש ח"ל ע' 177 ואילך) במרו"ל (ל' רש"י ר"פ וישב) "ביקש יעקב לישב בשלוה כו' אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז", שבקשת יעקב היתה לשלוה רוחנית, ע"ד השלוה דעוה"ב שיושבין ונהנין מזיו השכינה (וע"ש שסוף–סוף נתקיימה בקשתו, וישב בשלוה אמיתית דעוה"ב גם בעוה"ז (ראה זח"א קפ, סע"א. ועוד). אלא שבא **לאחרי** שקפץ עליו רוגזו של יוסף. ע"ש בארוכה) –

יובן ויומתק זה שמייחסים שכר זה ליעקב דוקא, נחלת **יעקב אביך** (אף שבנוגע לכל האבות אמרו (ב"ב טז, סע"ב ואילך) שהטעימן מעין עוה"ב. וראה ברכות שם), כי ענין זה, שלימות התענוג על ה' (דעוה"ב) בעוה"ז, הי' אצל יעקב דוקא. וראה לקמן הערות 24, 25.

לְקִרְאת שַׁבַּת

הוא שבאהבת ה' נוצחים לאהבה זרה וכו'.

אמנם מתכסיסי המלחמה ("הצלחת פרידריך") להעמיד כל הג' קבוצות כנגד קבוצה אחת של האוייב ולנצחה. ובעבודת ה' – שבמלחמה כנגד אהבה זרה עד"מ, להשתמש באהבה דקדושה, יראה דקדושה וכן ברחמנות דקדושה. ועד"ז במלחמה כנגד יראה זרה.

וזהו הטעם שבכדי להתגבר על הקשיים והנסיונות בביתו של לבן, אמר יעקב את ה"ט"ו שיר המעלות שבתהלים" שהם כנגד "ט"ו שנים שחיו האבות ביחד" – דהרי ידוע¹⁹ אשר אברהם יצחק ויעקב הם המה הבחינות דחסד גבורה ותפארת – אהבה יראה ורחמנות. ו"ט"ו שיר המעלות" רומזים לכל האבות כפי שהם **ביחד**. והיינו שדווקא ע"י שעבד יעקב ועורר את כל הג' מידות דקדושה, היה ביכולתו לעמוד בכל נסיונותיו בהיותו בגלות, בביתו של לבן.

אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ו"ט"ו שיר המעלות שבתהילים" עניינם הוא שירה, דשירה קשורה בשמחה גלוי' (כמאמרם ז"ל²⁰ "אין אומרים שירה אלא על היין"). דאף שתוכן המזמורים עוסק ב"עזרי מעם ה' וגו'", והיינו, העזר והנתינת כח לנצח את קשיי הגלות – אך הדרך בו עוסקים בזה הוא מתוך שירה ושמחה.

ולכאורה כיצד שייך לשמוח ולומר שירה כשנמצאים בחרן, חרון אף של מקום²¹, ובבית לבן!?! אלא, שמאחר וירידתו של יעקב אבינו לבית לבן הייתה בזה כוונה עמוקה, דהירידה היא לצורך עליה, שבסוף דווקא ע"י הירידה לגלות, נתעלה מאוד מאוד עד כדי "ויפרוץ האיש מאד מאד"²². ויעקב אבינו ראה את הנולד והמכוון שבירידתו – העליה שתבוא מזה – ולכך לא הצטער והתמרמר על היותו בגלות, אלא אדרבה, גם בהיותו בבית לבן אמר "**שיר המעלות**"²³.

העלי' הבאה ע"י הירידה דהגלות הרמוזה ב"ט"ו שיר המעלות שבתהילים" מתבאר בפירוש בהמזמור הראשון שב"ט"ו שיר המעלות:

	המזמור הראשון שב"שיר המעלות" מסתיים ("הכל הולך אחר החיתום"²⁴) ב"אני שלום וכי אדבר
19) ראה לדוגמא לקוטי תורה אמור לה, ג.	
20) ברכות לה, א.	
21) פרש"י ס"פ נח.	
22) פרשתנו ל, מג. ובפרט ע"פ המבואר בחסידות במשמעות הפסוק (ראה בתורה–אור לאדמו"ר הזקן פרשתנו כג, ג. ובתורת–חיים לאדמו"ר האמצעי פרשתנו לח, ב. וישלח לט, ג ואילך).	
23) להעיר ממחז"ל (סוף מכות) דבראותו גודל החורבן והגלות הי' ר' עקיבא משחק , ונתבאר בזה (לקו"ש ח"ט ע' 67 ואילך) שהוא משום שדוקא הוא ראה בתוקף הגלות את העילוי שבא מזה בהגאולה. ולהעיר מכתבי האריז"ל שר' עקיבא הוא גלגול (ואותיות) יעקב (ראה סדה"ד ערך ר' עקיבא סי"א).	
24) ברכות יב, א.	

^[13] ועפ"ז יומתק מ"ש בכתבי האריז"ל (ס'

המה למלחמה" – והכוונה, שאף שאני חפץ בשלום, "המה באים להלחם בִּי"²⁵. המלחמה ברוחניות הוא נגד ההעלם וההסתר דהגלות, ובפרט נגד הנסיונות המונעים ומעכבים מעבודת השי"ת, ש"המה" ה"באים להלחם בִּי".

וזהו התוכן דאמירת "שיר המעלות" על ה"המה למלחמה":

מחד, "אני שלום": יהודי צריך לחפש עבודת השם בדרך של "שלום", ואסור לו להעמיד את עצמו בניסיון, ואדרבה, עליו לבקש "ואל תביאנו כו' לידי נסיון".

אך לאידך, – "המה למלחמה": מצד המעלה והיתרון שנעשה דוקא ע"י מלחמה ונסיונות, הנה מזמין לפעמים השי"ת ש"המה באים להלחם בִּי"²⁶ שישנם כאלו הבאים להלחם ולהפריע לעבודת ה'.

ועל זאת אומרים "שיר המעלות": לא רק שהנסיונות אין בכוחם למנוע מעבודת ה' ולפעול חלישות, אלא אדרבה, ה"ירידה צורך עליה" הוא. שדווקא הנסיונות והקשיים הם הגורמים ומעוררים את האדם להתגבר בתוספת כח ואומץ ביתר שאת ויתר עז בעבודת השי"ת, עד שהוא עומד במעמד ומצב ד"שיר"!

הוראות התורה ה"ה נצחיים לדור ודור, ומכל זה יש ללמוד בהנהגתנו בקושי הגלות דדור האחרון, דרא דעקבתא דמשיחא:

בהתבוננות בגודל החושך כפול ומכופל דדרא דעקבתא דמשיחא, דאפי' ע"פ תורה יש מקום לשאלה "מאין יבוא עזרי"²⁷ – אפשר ליפול ר"ל ביאוש. וע"ז באה ההוראה מהאמור: כיון שהירידה של היהודי בגלות (דוגמת "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"²⁸) היא בשביל העלי', כדי שיהי' "יתרון האור מן החושך" ו"יתרון לחכמה מן הסכלות"²⁹ – יש להביט (ובאופן דאשא עיני') לתכלית המכוון דהגלות – העלי' שתהי' בגאולה העתידה. ואזי, לא רק שאין מה להתפעל מחושך הגלות, אלא אדרבה ה"ה מעמיד את האדם בשמחה גלויה – "שיר המעלות".

ועי"ז פועלים שיומשך העזר והסיוע מלמעלה "עזרי מעם ה'"³⁰, וה"עזר" נמשך ופועל גם בגילוי בעולם הזה הגשמי, בשמים וארץ כפשוטם, כסיום הכתוב "עושה שמים וארץ".

(25) פרש"י עה"פ.

(26) ד"המה" הוא לשון רבים, "עוה"ז שנקרא רשות הרבים". תניא ספ"ג.

(27) תהלים קכא, א (ב"ט"ו שיר המעלות").

(28) ראה זח"א קמו, א: מוקי האי קרא בגלותא. שם כג, ב. ב"ר פס"ח, יג. ובשל"ה (רצב, ב): ענין ויצא יעקב רומז ג"כ לגלות. ע"ש.

(29) קהלת ב, יג.

(30) תהלים שם, ב.

פירותיהן גם בעוה"ז, וא"כ הול"ל "שכרו בעולם הזה" ואנא ידענא שזהו "יתר על השכר הצפון לעולם הבא".

ומלבד זאת גם גוף הסברא לפרש כן בכוונת הרמב"ם מוקשית היא. כי את"ל שכוונת הרמב"ם היא לדברי המדרש הנ"ל, הרי העיקר חסר מן הספר, דהו"ל להרמב"ם להדגיש את החילוק דשני סוגי השכר, שהשכר דעולם הזה הוא (רק) בגדר "אכילת פירות" ואילו השכר דעוה"ב הוא ה"קרן" (שזהו חילוק עיקרי ויסודי); אבל הרמב"ם כתב רק באופן סתמי "מפורש . . . שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא", שאין במשמעות לשון זו שיש הפרש ביניהם במהות השכר.

ועוד ועיקר: בפירוש המשניות להרמב"ם למתני' דריש פאה מבואר הטעם שבמשנת "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז כו'" נקט התנא דוגמאות ד"כבוד אב ואם וגמילות חסדים כו'", כי רק ב"חלק השני במצות התלויות בתועלת בני אדם" אמרינן דאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז כיון שעל ידן "ימצא טובה בעוה"ז", והרי שמירת שבת אינה בכלל מצוות התלויות בתועלת בני אדם, וכמפורש ברמב"ם גופיה שם, ששבת היא מ"חלק האחד במצות . . . שיש בינו ובין הקב"ה".

ומעתה דוחק לומר שהרמב"ם נקט כאן להלכה כדברי המדרש (שגם בשבת אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז) נגד משנה מפורשת (וכבר נת' במ"א (לקו"ש חי"ט ע' 204 ואילך. וש"נ) דגם לדעת הרמב"ם בספר היד שכתב (בהל' תשובה שם) ש"מתן שכרן של מצות . . . היא חיי העוה"ב, י"ל שס"ל כסתם משנה דריש פאה דבמצות שבין אדם לחבירו אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז).

שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר". וביאר ע"ז היפה תואר שם, שכוונת המדרש ששבת היא בכלל הדברים שאדם אוכל פירותיהן גם בעוה"ז, והא דלא נזכר במתני' דריש פאה, "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו'", הוא משום דתנא ושייר. ולכאורה י"ל דמדרש זה הוא הוא מקור דברי הרמב"ם כאן¹¹, וכוונתו, דשבת הוי בכלל מצות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה. ולפ"ז, הפירוש בדברי הרמב"ם "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא שנאמר כו'" הוא, שבפסוק "אז תתענג גו'" נכללו תרתי מילי, השכר בעולם הזה והשכר הצפון לעולם הבא: "אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ" היינו "שכרו בעוה"ז", "והאכלתיך נחלת יעקב אביך" היינו "השכר הצפון לעולם הבא"¹².

איברא, דקשה לומר שזוהי כוונת הרמב"ם כאן – כי באמת גם לפ"ז עדיין אינו מיושב (היטב) מה שהוצרך להוסיף "יתר על השכר הצפון לעולם הבא", דפשיטא שעיקר השכר הוא בעוה"ב, כמבואר כבר בארוכה בהלכות תשובה שם, והחידוש הוא רק שישנו שכר

(11) ידועה השקו"ט האם ראה הרמב"ם השמו"ר (וראה הקדמת מהר"ץ חיות למד"ר), אבל מ"מ י"ל שמקור הרמב"ם הוא מהמדרש שממנו שאב בעל השמו"ר כו'. ואכ"מ.

(12) וכן הוא לפי מפרשי המדרש, דתחלת הכתוב "אז תתענג על ה'" קאי בהפירות שאוכל בעוה"ז, ו"האכלתיך נחלת יעקב אביך" – הקרן קיימת לעוה"ב (וראה גם במפרשים לישעי' עה"פ. מפרשי הע"י שבת שם. ובענף יוסף שם בשם עוללות אפרים).

בפי' מהרז"ו ש"דורש שהנחלה היא הקרן והאכלתיך הפירות מן הנחלה . . . כאילו כתיב והנחלתיך נחלת יעקב אביך והאכלתיך הפירות". אבל פשיטא שא"א לפרש כן בלשון הרמב"ם "שכרו מפורש בעוה"ז יתר על השכר הצפון לעולם הבא".

יתר על השכר הצפון לעולם הבא" אבל השמיט אופן השכר הנזכר כאן בש"ס – "נותנין לו נחלה בלי מצרים", וכמפורט בש"ס לאחר מכן שהיא נחלת יעקב (לא כאברהם וכיצחק).

ולכאורה משמע מזה, שאין כוונת הרמב"ם כאן לדרשת הגמרא, אלא לפירוש הכתוב כפשוטו⁷. רצוננו לומר, דפירוש הגמרא "כל המענג כו' נותנין לו נחלה בלי מצרים" יש לומר שהוא דרש, ואילו כוונת הרמב"ם במ"ש דשכרו "מפורש" היינו שזהו פשט הכתוב, וכמו שמצינו בכ"מ שהרמב"ם מפרש כתוב לפי פשוטו, ולא כפי שדרשוהו חז"ל⁸. ומעתה י"ל שלכן כתב הרמב"ם "כל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו", ולא (בקיצור) "כל המענג את השבת" – כי לפי פשוטו הכתוב "אז תתענג על ה'" בא בהמשך להפסוק שלפניו (ישעי' נח, יג⁹), "אם תשיב משבת רגליך עשות חפציק ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכוּבד וכבודו מעשות דרכיך ממצוא חפציק ודבר דבר (וע"ז ממשיך) אז תתענג גו'", פירוש, שההבטחה ד"אז תתענג על ה' גו'" באה בהמשך לכל הנאמר לפניו¹⁰ (ובפרט שהבא ד"וקראת

(7) וכן משמע משינוי הלשון בשו"ע הרב או"ח שם "שכרו מפורש בקבלה כו' ובדברי רז"ל כו'". אלא שהרב לא העתיק לשון הרמב"ם, כי אם "כל המענג את השבת" כבגמ'. ושם עה"ג נסמן "שבת קיה, ע"ב (ע"ש)". ואכ"מ.

(8) להעיר ממה שמצינו בכללי הרמב"ם שהרמב"ם נוקט הדרשה היותר פשוטה אף שלא נאמרה בגמ' (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד').

(9) וראה רד"ק שם.

(10) וכבר הביא לנו הרמב"ם לעיל במצות ודיני שבת את הפסוק שקדמו – הל' שבת פכ"א הכ"ט. פכ"ד ה"א. שם ה"ה. פ"ל ה"א. וראה גם להלן הל' שביית יו"ט פ"ו הט"ז.

לשבת עונג" הוא לא בסיום הכתוב), והיינו (כדברי הרמב"ם) "השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו".

[ועוד חילוק הנוטה אל הפשט, בדבריו הרמב"ם "וכל השומר את השבת כו' כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה כו' שנאמר אז תתענג על ה' גו'" מוכח, שכל הכתוב, גם (תחלתו) "אז תתענג על ה'", קאי על השכר של שמירת וכבוד ועונג שבת, כפשטות הכתוב ד"אז תתענג גו'" הוא השכר על הפעולות והמעשים שבפסוק שלפניו: אבל בדרשת הש"ס יש מפרשים (ראה הרי"ף לע"י שבת שם), שהתיבות "אז תתענג על ה'" הן חלק מהגדרת מעשה האדם – "המענג את השבת", והשכר הוא בהמשך וסיום הפסוק – "והאכלתיך נחלת יעקב אביך" (נותנין לו נחלה בלי מצרים)].

ועדיין לכאורה יש לעיין הרבה, מדוע נטה הרמב"ם מדרשת הגמרא והביא פירוש הכתוב (רק) לפי פשוטו.

ב

יצייע ביאור חדש בדברי הרמב"ם ועפ"ז מצינו לו מקור מן המדרש, וידחה ביאור זה והנראה בזה בהקדם ביאור לשון הרמב"ם מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" – דלכאורה דורש זה ביאור, דהא כבר כתב הרמב"ם פ"ח ורפ"ט מהל' תשובה שעיקר שכר המצוות הוא בעוה"ב, ואמאי הוצרך להדגיש ענין זה כאן.

והנה, במדרש רבה (שמו"ר ספכ"ה) איתא (בהמשך לכמה מעלות בשמירת שבת) "ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעולם הזה אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קימת לך לעוה"ב

פנינים

דרוש ואגדה

יגיע כפיך ולא ראשך

ויקה מאבני המקום וישם מראשותיו עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות (כה, יא. רש"י)

צריך להבין: מדוע הקיף יעקב רק את ראשו? והרי ממה נפשך: אם היה לו בטחון בהקב"ה שהחיות לא יזיקוהו, מדוע הקיף את ראשו, ואם לא רצה להזדקק לניסים למעלה מהטבע מדוע לא הקיף גם את שאר הגוף?

ויש לבאר זה ע"ד הדרוש:

דהנה כתיב "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך". אשר פסוק זה מבאר האופן הנרצה בהתעסקות בפרנסה – שצריך להיות "יגיע כפיך" דוקא, ולא "יגיע ראשך". כלומר: ההתעסקות בענייני הפרנסה צריכה להיות רק בידיו, "כפיך", ואילו הראש, היינו הכוחות הנעלים – צריכים להיות מונחים בתורה ועבודה. וכשעבודתו היא באופן כזה, אזי מובטחת ההצלחה – "אשריך וטוב לך".

ולכן, כאשר הלך יעקב לחרן ע"מ להקים בית ולהתעסק בענייני פרנסה וכו', הקיף את ראשו – שיהיה מונח רק בתורה ומצוות, ולא יהי' טרוד כלל בהעסק בענייני העולם.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 61)

מלאכתו של הקב"ה

כי בכל כוחי עבדתי את אביכן (לא, ו)

כתב הרמב"ם (בסוף הל' שכירות): "כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני, ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן. . . וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כח עבדתי את אביכן...".

נמצא, דזה ש"חייב לעבוד בכל כוחו" למדים מעבודת יעקב בבית לבן הארמי בחרן.

ויש לבאר זה בדרך החסידות:

אמרו חז"ל (אבות פ"ב מט"ז) "נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך", שבני ישראל הם ה"פועלים" שחייבים לעשות את "מלאכת בעה"ב" – הקב"ה.

והנה, אפשר שיעלה על הדעת ש"מלאכת בעה"ב" בעבודת השי"ת היא דווקא כשעוסקים בדברים נעלים, כגון תורה ותפלה, אך כשעוסקים בענייני עוה"ז, אין זו מלאכתו של הקב"ה.

וע"ז ההוראה, שלמדים דיני מלאכת פועל דווקא מעבודת יעקב אצל לבן, שלא היתה באוירה קדושה כבית מדרשו של שם ועבר וכיו"ב, כ"א בחרן, שהיתה "חרון אף של מקום", ואפי' מקום כזה העלה יעקב, ועשהו מכון לשבתו ית'.

וכמו"כ בעבודת בני ישראל, שכשמתעסקים בענייני עוה"ז, מקום ש"אין תחתון למטה ממנו" (לשון אדה"ז בתניא פרק ל"ו), ומעלים אותו להיות מקום אשר בו יתגלה אור קדושתו ית', הנה עבודה כזו נקראת "מלאכתו" של הקב"ה, כי הרי זהו רצונו ית' שתתגלה שכינתו גם במקום כזה, וכמאמר חז"ל (תנחומא נשא טז, ובכ"מ. וראה תניא רפ"ו) "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים".

(ע"פ לקו"ש חכ"ה עמ' 147 ואילך)

בגדר השכר דשמירת שבת

ידייק במקור לשון הרמב"ם ששכר השומר את השבת כפי כחו הוא יתר על שכר עולם הבא / יפלוכל בכמה סוגים שמצינו בשכר לשיטת הרמב"ם, ועפ"ז יסיק דכוונתו כאן לשכר שהוא מעין עולם הבא / עפ"ז יבאר יסוד בהא דהמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי כיון שקדושת שבת הוא דבר הנוגע לגוף קדושת ישראל

א

יקדים להקשות במש"כ המפרשים דמקור הרמב"ם הוא ממאמר ר' יוחנן "כל המענג את השבת כו"

כתב הרמב"ם בסוף הלכות שבת: וכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא, שנאמר (ישעי'

1) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובכת"י (הובא במהדורת פרענקל "ילקוט שינויי נוסחאות") "כל המשמר". וראה שבת קיח, ב "כל המשמר שבת כהלכתו כו". וראה לקמן הערה 4.

נח, יד) אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר. ע"כ. ונראה לומר דעיקר גדול טמן לנו כאן הרמב"ם בחומר השבת ובגדר מה שכתב לעיל מיני' כאן דהמחללה הוא כגוי לכל דבר.

ולפי מה שיתבאר בזה איך הוא נוגע לעצם קדושת ישראל יש לומר, דבזה שהוסיף הרמב"ם "ומכבדה ומענגה כפי כחו" ולא הסתפק בלשון כללי "שומר את השבת כהלכתה", קמ"ל, דאף שכבוד ועונג אינם מן התורה אלא מדברי סופרים (– שנתפרשו ע"י הנביאים), כמ"ש בתחילת הפרק (פ"ל), הרי קיומם הוא חלק

מגוף ועצם קיום מצות שבת שמדאורייתא², ועד שע"ז ניתוסף בעצם גדר קדושת ישראל שבשבת. ומזה יובן גם לאידך, שכאשר חסר בכבוד או עונג שבת³, אין זה רק חסרון במצוה ופרט דשבת (שמד"ס), או הידור המצוה, אלא חסר בגוף ועצם קדושת ישראל הנעשה על ידי השבת, שהיא אות "ביני וביניכם". אף שמוכן שלהלכה הא דמחלל שבת הוא כע"ז הוא רק במחלל שבת כפשוטו וזה גופא דוקא "בפרהסיא".

ויוכן יסוד זה החדש, בהקדים דבמגדל עוז על אתר ציין שמקור דברי הרמב"ם כאן בשכר השבת הוא ממאמר ר' יוחנן משום רבי יוסי בשבת (קיה, סע"א ואילך) "כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' (ומפרש בגמ') לא כאברהם שכתוב בו (לך יג, יז) קום התהלך בארץ לארכה וגו' ולא כיצחק שכתוב בו (תולדות כו, ג) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל אלא כיעקב שכתוב בו (פרשתנו כח, יד) ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה". וכדעת המגדל עוז הכי משמע נמי בדברי הסמ"ג (סוף מ"ע ל), שכתב "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בפ' כל כתבי כל השומר כו", ומעתיק לשון הרמב"ם כאן, והרי לא מצינו גירסא כזו בגמ' (לפנינו), ועכצ"ל שפירש דדברי הרמב"ם מיוסדים על מאמר זה ולהכי הביא כן בשם הש"ס.

2) וראה שו"ת חת"ס או"ח סקס"ח, דס"ל שלדעת הרמב"ם הוי דאורייתא. וכ"ה לכמה דיעות. אבל ראה שו"ע הרב ר"ס רמ"ב ובקו"א שם.

3) להעיר מדיוק לשון הרמב"ם בפ"ל שם "ארבעה דברים נאמרו בשבת" (ורק אח"כ מפרט: שנים כו' ושנים כו').

מיהו לפי דבריהם יש לעיין טובא מהו ששינה הרמב"ם מדרשת הש"ס. חדא, דבהגדרת מעשה האדם שעבורו מקבל שכר זה – נאמר בש"ס "כל המענג את השבת", והרמב"ם כתב "כל השומר את השבת כהלכתה" ומכבדה ומענגה כפי כחו". והיינו שלשיטת הרמב"ם, אין השכר עבור זה שמענג (את השבת) בלבד, אלא על מה שמקיים כל מצות שבת כהלכתה. ואף שגם בדברי הש"ס "כל המענג את השבת" הכוונה בפשטות ששומר שבת כהלכתה וגם מענג את השבת (קיום מצות שבת כהלכתה בשלימות)⁵ – מכל מקום הלא לשון הש"ס מפורש "כל המענג את השבת", היינו שהשכר (נחלה בלי מצרים) הוא על הפרט של עונג שבת (ולא עבור כללות קיום מצות שבת). וראה ב"י (או"ח ר"ס רמב) בשם הרי"א "דנותנין לו נחלה בלי מצרים הוא מדה כנגד מדה שכשם שהוא מפזר מעות בלא שיעור לצורך שבת כן יתנו לו נחלה בלא שיעור".⁶ והרמב"ם נקט שהשכר הוא על כל השמירה כהלכתה. ותו שינה הרמב"ם, דבהגדרת השכר – כתב רק "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה

4) והוא הלשון דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דלהלן בגמ' שם: כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז [כדור] אנוש כו'. וראה לקמן הערה 21.

5) וכן משמע בשו"ע הרב או"ח סרמ"ב סוס"א שכ' "כל המענג את השבת שכרו מפורש בקבלה אז תתענג על ה' וגו' ובדברי רז"ל שמוחלין על כל עונותיו וניצול מדינה של גהינם", והרי בדברי רז"ל (שבת קיח, ב) זה שמוחלין לו על כל עונותיו נאמר על "כל המשמר שבת כהלכתו", וזה דניצול מדינה של גהינם מפורש (שם קיח, א) לענין "כל המקיים שלש סעודות בשבת". ומשמע דהמענג את השבת כולל הכל. וכן משמע בלבוש שם שמעתיק כל דרשות רז"ל בשבת שם "המענג את השבת . . (ומסיים) לגלות שכר השומר שבת כהלכתו בכלליו ובפרטיו". ע"ש. אבל מובן, שפרטי השכר תלויים בפרטי העשי', כבפנים.

6) וראה גם ב"ח שם.